

HISTÒRIA DEL COL·LECTIU SANITARI GUIXOLENC

PER

BENET JULIÀ i FIGUERAS

Com que tota la història d'una comunitat s'obté de les dels conjunts de diversos col·lectius que la formen, presentem en aquest treball un esboç de la història de l'estament sanitari guixolenc.

Les fonts consultades per a aquest escrit han estat en gran majoria els llibres notariaus dels segles XVIII i XIX de Sant Feliu de Guíxols guardats a l'Arxiu Històric Provincial de Girona⁽¹⁾. Una altra part de la documentació utilitzada, procedeix del fons de Sanitat i Manuals d'acords de l'Arxiu Històric Municipal⁽²⁾. Els noms dels sanitaris dels segles XVI i XVII, procedeixen predominantment del treball exhaustiu de Lluís Esteva sobre l'element professional guixolenc de l'època⁽³⁾, mentre que les dades de les restants centúries són tretes de diferents documents i treballs d'investigació local.

Iniciarem la nostra explicació prescindint de tota referència a una Medicina antiga, ja sia de la cultura ibèrica, grega o romana, per falta de restes i dades que ens poguessin orientar. Només volem recordar que en les

(1) Arxiu Històric Provincial de Girona (AHPG). Llibres de la Notaria de Sant Feliu de Guíxols; segles XVIII i XIX. Per no fer fatigosa la seva lectura prescindirem de posar a peu de pàgina la nota corresponent copiada car ja constarà l'any adient.

(2) Arxiu Històric Municipal de Sant Feliu de Guíxols (AHMSF). Lligalls de Sanitat i Manuals d'acords.

(3) LLUÍS ESTEVA i CRUAÑAS. *La població treballadora guixolenc*. "XX Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos" Sant Feliu de Guíxols, 1977.

excavacions de les sepultures del Fortim es trobaren alguns instruments metàl·lics que feien pensar en una rudimentària activitat sanitària. Per tant, començarem exposant les poques dades escrites que ens donen costància d'una pràctica mèdica a l'edat mitjana, l'exercici de la qual era gairebé totalment realitzat per l'element religiós, car en aquells remots temps, era aquest l'únic que amb tranquil·litat podia dedicar-se a l'estudi i a l'oració; la resta de la població prou feina tenia, si volia sobreviure, a lligar-se al conreu d'una magra agricultura, quan no a prendre les armes, empès per les exigències de la inseguretat dels temps.

En aquesta pràctica mèdico-religiosa sobresurten els fills de Sant Benet de Núrsia que ja en la seva Regla es destaca l'atenció al malalt com a una de les virtuts cristianes a practicar. Per això en els convents d'aquesta orde, apareixia la figura de l'infermer com a persona dedicada a l'atenció dels monjos delicats de salut. Alguns d'ells obtingueren cert prestigi amb l'experiència adquirida en la seva actuació, en l'estudi dels escassos manuscrits que guardaven en les seves biblioteques i en el cultiu en el seu hort de les plantes medicinals que usaven, forçant-los tot això a tractar els malalts laics del voltant en pro de la caritat cristiana predicada. Però, posteriorment, la presència d'aquests desvalguts, amb el garbuix i desgavell dels nombrosos familiars acompanyants que trencaven l'ordre i el silenci de la santa casa, va obligar la Superioritat eclesiàstica a promulgar la prohibició de l'exercici sanitari a l'interior dels monestirs, passant per dit motiu a practicar-lo a l'exterior, a on, per la llarga espera unes vegades o la duració de certs tractaments en altres ocasions, així com l'ajuda i acolliment a tot pelegrí que per allí passava, imposaren el costum de refugiar-se en modestes cases properes, que amb diverses ajudes benèfiques foren l'origen d'alguns dels nostres hospitals, conducta que encara es troba practicada en el Tercer Món, al voltant d'un dispensari mèdic missional.

Finalment i degut a certs abusos per part d'alguns frares, s'acabà prohibint del tot l'exercici d'aquesta Medicina religiosa fora del convent, època que coincidí amb la presència de laics que ja la practicaven com foren els mossàrabs vinguts després de campanyes victorioses dels cristians contra el món islàmic més els nuclis de comunitats jueves expulsades de l'al-Andalus en moments d'intransigències religioses, grups ambdós formats en l'esplendor de la cultura califal. I així foren principalment aquests darrers, els qui, refugiats a les nostres terres, serviren d'enllaç entre aquesta cultura islàmica i la cristiana com a traductors de les obres de la Medicina grega salvades pels àrabs i adaptades a llur idioma, passant aquests torsimanyes jueus, els escrits de l'idioma oriental al llatí, al català o al mateix hebreu i viceversa.

D'aquestes centúries tenim notícia d'haver-hi en el monestir benedictí guixolenc, un monjo infermer per a atendre els seus malalts, tenir cura de les herbes medicinals del seu hort i consultar la seva biblioteca tal com ja portem descrit. També podem suggerir que, a imitació d'altres llocs monacals, podria haver existit una discreta assistència hospitalària fora convent abans de l'incendi i destrucció del petit nucli guixolenc el 1285 per les tropes franceses, puix pocs anys després -1305- Blanca de Mordenyac deixà en herència a l'hospital un llit amb la corresponent màrrega i manta, indicant-nos que potser per haver-hi tradició, ja s'havia tornat a rehabilitar.

A aquestes dades d'un infermer com a primer sanitari guixolenc conegut, més la possibilitat d'un modest hospital, hi podem afegir els consells primicers d'assistència mèdica de què tenim notícia, escrits per l'abat Saserra (1289-1328) en les seves recomanacions de conducta als monjos que tenia sota el seu guiatge espiritual.

Aquests paràgrafs, encara que coneguts, crec que val la pena de repetir-los per informar-nos una mica de la manera que podia ser tractat un malalt dintre d'una comunitat més aviat benestant. S'observarà que l'entrada està inspirada en el que escriví 900 anys abans el fundador Sant Benet en el capítol 36 de la Regla.

Escriu així el nostre abat: "Segons Sant Benet s'ha de procurar l'atenció del malalt abans de tot i per damunt de tot i així s'ha creat aquest ofici d'infermer per tal que els malalts, tinguessin tot i més que tot del necessari".

Segueix: "En primer lloc i principalment el Sr. Infermer ha de rebre tots els monjos malalts que acudeixin a ell amb molta humilitat i amb molta cura i sol·licitud, perquè el Sr. Jesucrist es diu malalt seu [...]. D'aquí és el vell costum en aquest Monestir que quan un monjo malalt vol posar-se o vol anar a mans del Sr Infermer, pot elegir una cambra de les dues que hi ha en aquella infermeria, la que més li plagui, i l'infermer sense cap contradicció, amb molta serietat i humilitat, ha de preparar-la i rebre el mateix malalt dintre de la cambra, amb caritat i allí administrar-li tot el necessari i tenir-li una llàntia que cremi fins al matí; i ha de tenir servidor nit i dia [...] I és regla general que quan un monjo [...] ha recuperat la salut, estigui fort [...] i els sigui permès menjar carn de xai, ha d'entornar-se'n al convent [...] I és un costum antic que quan un monjo necessiti que se li faci una sagnia [...] llavors el Sr Infermer ha de donar-li [...] una gallina censal per menjar i quatre ous per sopar i l'endemà mitja lliura de carn de xai per dinar [...]"⁽⁴⁾.

(4) EMILIO GRAHIT. *Memorias y noticias para la Historia de la villa de Sant Feliu de Guíxols*. "Asociación Literaria de Gerona" 1873, apèndix X, pàg 226.

Per acabar d'exposar la Medicina medieval, falta parlar de la ciència mèdica jueva a les nostres poblacions on perduren encara els carrerons del Call o barri jueu on devia conviure una reduïda colònia de ciutadans d'aquesta ètnia amb totes les possibilitats de passar les mateixes malures que passaven els demés guixolencs i que precisaven d'ésser tractades per llurs metges. També a l'octau dia d'haver nascut un infant d'aquesta raça, se li practicava la circumsició, una mini-cirurgia feta pel rabí-metge.

Per prohibicions d'origen religiós, llurs metges no podien estudiar en els nostres Estudis Generals i ho feien -a semblança dels cirurgians- al voltat d'un Mestre de Física de prestigi, nom amb què es coneixia als que posseïen el grau superior en la professió, per acabar al final examinat-se davant d'un tribunal idoni per demostrar la seva suficiència i capacitat per poder llavors, lliurement exercir.

A continuació es disseminaven en moltes poblacions catalanes, sobretot modestes, on exercien de metges del comú. La conducta que s'acostumava a cobrar era igual en la majoria de nuclis urbans, per això molts sanitaris preferien centres importants on hi havia més possibilitats d'ingressos acceptables pel fet de poder atendre més gent o més acomodada. Llavors els nostres metges semites alternaven amb altres activitats com era predominantment la de prestamista.

Referent als metges jueus locals, no serà fins a finals del segle XIV que en començarem a conèixer algun nom com ja citarem més endavant.

Exposats aquests indicis d'una primitiva assistència sanitària a Sant Feliu i abans de passar endavant en la nostra dissertació, cal fer uns quants comentaris previs. Així tenim que la lectura de la documentació del segle XVIII consultada ens dóna una variada informació i referència de persones, de famílies, de qüestions socials i laborals etc. que ens permetrien presentar un quadre interessant de la vida guixolencs d'aquella època passada, però que per no apartar-nos massa del nostre propòsit, només destacarem les dades que poden interessar més per al present treball.

Un altre comentari es refereix a la presència, molt més abundant, dels anomenats cirurgians enfront dels metges. El fet que els primers doblesin en nombre els del segon grup, obeïa a diferents causes, una d'elles relacionada amb llurs estudis, molt més curts i més fàcils de portar a terme si, sobretot, vivien en un nucli urbà de certa categoria, per haver-hi en ell establert algun Mestre de Cirurgia, al costat del qual podien estudiar i practicar fins a assolir el nomenament de Jove Cirurgià. Més endavant, amb més pràctica, era acceptat pel seu gremi com a cirurgià complet, podent amb aquest títol exercir àmpliament, ingressar a l'armada com a "Cirurgià de Marina" o a l'exèrcit com a "Cirurgià major de Regiment", com tenim exemples de Gabriel Parera en el primer cas i Benet Bas en el

segon. També coneixem d'altres pràctics que ampliaren el seu camp d'operacions passant a exercir a diferents poblacions de la comarca i algun d'ells àdhuc a Barcelona.

Una altra causa que podia contribuir a donar més contingent de professionals documentats amb aquest nom de cirurgià, era l'haver-se'l apropiat personal poc preparat tècnicament o d'altres que exercien arts quirúrgiques menors com els barbers, arrenca queixals, sagnadors, etc i per aquest motiu, ésser la causa d'un cert descrèdit per part del poble, quan la realitat era bastant diferent sobretot quan s'englobaven amb aquest criteri, sanitaris molt ben preparats i potser en certes qüestions, amb més pràctica que no pas alguns metges amb el seu dogmatisme.

Podem posar alguns exemples: Lluís Esteva parla d'una cessària practicada post-mortem⁽⁵⁾; en un ex-vot pintat precisament pel cirurgià F. Marsal en el 1744 i que es guardava a l'ermita de Sant Elm abans de la seva destrucció s'esmenta d'una cura per trepanació⁽⁶⁾; en un document notarial podem seguir la llarga actuació d'un cirurgià en unes greus lesions per arma de foc⁽⁷⁾; finalment podem recordar els diferents certificats mèdics que es troben, això sí, recolzats pel metge amb qui acostumaven a col·laborar.

D'aquest gremi tenim algunes dades més, com poden ser els honoraris seus, sobretot als que es refereixen al segle XVIII. Així coneixem que la conducta anual era d'una lliura; una sagnia, quatre sous; la conducta de l'hospital més la beneficència del carrer, pujava a cinc lliures per any. Altres ingressos podien ser per l'ensenyament i el pupilatge en la seva "botiga" dels estudiants en la dita especialitat com també tenir en llurs domicilis, malalts hospitalitzats per tractar-los i tenir-ne cura, sobretot si eren transeünts que podien costejà l'hospedatge.

L'utilatge d'un modest cirurgià local era el següent segons inventari notarial de 1727: "dues gerres d'aram d'afaitar, una de gran i una de xica; tres bacines d'aram; un càntir d'aram; dues navalles amb son estoig i una tisora amb sa capsas; una mola d'esmolat; vint-i-quatre llancetes amb son estoig; dues xeringues, una de gran i una de xica; un gatillo(?) de ferre usat i altres trastos de cirurgia; unes tisores; una postmerera; dues pinces; un canonet amb sis agulles de cosir, tot amb son estoig; llibres de Medicina, etc".

Per altra part, els metges amb els seus estudis universitaris es consideraven en un pla més elevat. No extranya que, per això, els trobem

(5) ESTEVA, *cit supra*, núm. 3.

(6) LAMBERT FONT GRATACÒS. *L'ermita de Sant Elm*. Oliva de Vilanova, Barcelona, 1929.

(7) AHPG. Notaria de Sant Feliu de Guíxols, 1758, foli 182.

emparentats amb les famílies acomodades de la vila i, per tant, influint en els seus esdeveniments. Un exemple paradigmàtic el tenim en la família del Dr. Anton Pellisser. Casat en segones núpcies amb la vídua del ric mercader Bosch, a l'ensem que son fill maridà amb una filla d'aquesta senyora, arribaren a ésser les persones més riques de la població. Aquest fill, de nom Benet, era mercader, mentre que dos altres germans, advocats, alternaven el seu treball, un a Sant Feliu i l'altre a Barcelona, costum que trobem en moltes famílies guixolenques de mercaders, que tenien a la ciutat comtal un familiar que representava els seus interessos (marítims, comercials, fiscals i àdhuc de préstecs entre la metròpoli i les colònies d'Ultramar) com també per a resoldre els dels seus conciutadans.

La casa senyorial d'aquesta família Pellisser era al carrer Major Antic -avui d'Anselm Clavé- cantonada amb el carrer de Sant Pere, en un solar que durant molts d'anys estava abandonat. En aquesta mansió, la de més categoria fiscal segons indica el primer cadastre de Felip V (7 "aposentos" i 1000 lliures de valor) fou per la seva importància on sojornà el ministre de la construcció naval, Patiño, quan la seva estada a Sant Feliu amb motiu de la fàbrica de naus de guerra⁽⁸⁾.

També altres metges tenien cases adequades a la seva categoria. Per exemple, el Dr. Solivera tenia al carrer de la Pilota una magnífica residència de 5 "aposentos" i 700 lliures de valor. Els Tauler la tenien a la plaça, al costat de la dels Barraquer (lloc on actualment hi ha el mercat cobert) amb 5 "aposentos" i valorada en 200 lliures. I així podríem estendre'ns amb més informacions sobre d'altres galens i cirurgians, que ens ajudarien a valorar la seva posició social.

Tornant al casament del Dr. Pellisser, trobem com una característica del moment, la freqüència de casaments de vidus, car, per les dones sobretot, la pèrdua del marit per malaltia o en el mar, representava un cúmul de dificultats per poder tirar endavant els seus negocis o mantenir una clientela adquirida en el cas de professions liberals. Això ens explica, en el camp sanitari, el casament de vídues amb col·legues del seu anterior marit.

Referent a les dones, una de les causes més freqüent de defunció en les joves, era l'acte de donar a llum; tenim l'exemple de Magdalena Mas que el 1734 feu testament en el seu llit de partera, probablement per un part distòcic.

(8) AHMSF. Llibre del clavari, cubeta 83, lligall 34, any 1717. "falten 50 qq. de llenya descarregades en casa de Benet Pellisser per tenir el Sr. Patiño en llur casa, que havia vingut per inconvencia(?) de los navios que havien en esta villa".

I per acabar aquest apartat, un darrer comentari sobre els nostres sanitaris, un col·lectiu discret que no ens ha deixat treballs escrits que ens permeti calibrar llurs coneixements mèdics o les escoles científiques que seguien. No serà fins a finals del segle passat que començarem a trobar en ells alguna personalitat de relleu en l'àmbit del país junt amb el coneixement professional amb què actuaren.

Per tant, les dades mèdiques d'aquelles centúries són molt escasses. En un llibre de comptes del Dr. Pere Tauler que deixà per a l'hospital, podem trobar, junt amb el nom dels seus clients i el motiu amb que eren coneguts, la denominació popular de les afeccions més corrents d'aquella època⁽⁹⁾. Igualment els certificats mèdics notariais donen una lleugeríssima idea dels seus coneixements, essent uns de traumatismes per disputes i baralles; altres de malalties cròniques que com en un cas d'epilèpsia, invalidà l'ingrés a l'Armada o bé l'ofec -sembla que de caire tuberculòs- que impedí un vilatà entrar al somatén, com també l'explicació sobre el sacerdot ermità de Sant Grau que no pot desplaçar-se per "quebrado", etc.

I ara, finalitzats aquests comentaris, comencem a exposar la relació de sanitaris guixolencs que ha arribat a les nostres mans amb les poques dades més sobresortints que d'ells hem obtingut.

Segle XIII.

Fra Jacob, Monjo infermer del convent benedictí guixolenc, documentat el 1277 com a testimoni d'un conveni entre l'abat i la Universitat de Sant Feliu de Guíxols sobre l'obligació dels seus homes de treballar a les obres del monestir, a la zona de la Porta Ferrada, celler, terreny de la mota i neteja dels valls⁽¹⁰⁾.

També en el temps de l'abat Gelabert coneixem al monjo infermer Jaume Nicolau de Mercader, que probablement és el mateix descrit abans⁽¹¹⁾.

Segle XIV.

Estruc Bonnic. Metge jueu contractat pel comú amb un sou de 30 florins d'or a l'any, a més d'estar exempt de l'impost sobre el peix. Any 1399⁽¹²⁾.

Bernat Valls. Cirurgià del mateix temps que l'anterior⁽¹³⁾.

(9) BENET JULIÀ FIGUERAS. *Comentaris sobre el Sant Feliu de Guíxols del segle XVIII*. Museu Municipal, volum II. MCMLXXX, pàg 169.

(10) GRAHIT, *cit supra*, núm. 4.

(11) Arxiu Catedral de Girona (ACG) Llibre inventari de l'antic arxiu monacal guixolenc. 1748. Fol 133, núm 37.

(12) AHMSF. Manual d'acords, 1399-1403. Citat igualment per G. Hurtebise: *Bosquejo histórico...* "Ancora", 1970.

(13) Id. Foli 222r i Manual d'acords 1403-1407, fol 26r.

Segle XV

Lluís Girona. Metge citat el 1417; cobrava 22 lliures de la Universitat⁽¹⁴⁾.

Jaume Mateu. Cirurgià fill de Girona però que exercí al nostre Sant Feliu. Documentat el 1459 com a testimoni en una concòrdia entre la ciutat de Girona i la nostra vila⁽¹⁵⁾. L'any 1489 fundà un benefici a l'altar de la Pietat de la parròquia guixolenc⁽¹⁶⁾. Tingué dos fills, cirurgians també, que citem a continuació.

Jaume Mateu, fill. Cirurgià.

Joan Mateu, fill. Cirurgià.

Natan Mosse des Portal. Metge jueu documentat al 1404⁽¹⁷⁾.

Bartomeu Roig. Cirurgià que l'any 1487 comprà "part d'una terra de vinya i avellaners al lloc anomenat Vilartagues"⁽¹⁸⁾.

Narcís Servià. Cirurgià propietari d'un vaixell el 1462⁽¹⁹⁾.

Lluís Sabata. Metge a Sant Feliu el 1423⁽²⁰⁾.

Mosés Vives. Metge jueu el 1412, senyalat per G. Hurtebise com el darrer arquiatre d'aquesta raça al nostre poble. Cobrava 12 lliures i 10 sous⁽²¹⁾. Aquesta dada permet suggerir que abans de l'expulsió de la península, la colònia d'aquesta ètnia a Sant Feliu, ja devia ser molt reduïda.

Segle XVI

Nicolau Custurer. Cirurgià documentat a Sant Feliu de Guíxols entre el 1575 a 1645, segons Lluís Esteva⁽²²⁾. Per aquests anys coincideix amb el mateix nom, un cirurgià de Girona⁽²³⁾. Coneguda la relació que hi havia entre les dues poblacions, ens permeten presumir que es tractava de la mateixa persona. Així tenim que havia iniciat unes obres (no sabem on) que arbitràriament feu parar el batlle de Girona, cosa que obligà a intervenir el monestir pel fet que l'interfecte tenia el consentiment dels monjos⁽²⁴⁾.

(14) GONZALEZ HURTEBISE. *cit. supra*, pàg 115.

(15) GRAHIT, *cit supra*, apèndix LV, pàg 279.

(16) JOSEP M^o MARQUÈS. *Dades sobre el temple de Sant Feliu de Guíxols*. "Estudis del Baix Empordà", núm 5, pàg 95 i apèndix 2, pàg 104, 1986.

(17) Vegi's nota 2, fol 12.

(18) Informatiu de l'Arxiu i Museu de Sant Feliu de Guíxols, núm 11, juny 1992. Fons Teixidor.

(19) JOSEPM^o MARQUÈS. *Benediccions de barques*. "Estudis del Baix Empordà", núm 11, pàg 7, 1992.

(20) Vegi's nota 12.

(21) Íd.

(22) ESTEVA, *cit supra*, núm. 3.

(23) BENET JULIÀ FIGUERAS. *Els antics cirurgians de Girona*. "Butlletí del Col·legi Oficial de Metges de Girona", Núms 87, 88 i 90. Girona 1983.

(24) ACG. Llibre inventari... foli 15r, núm 63.

Sabem del cirurgià gironí que havia passat i aprovat el 1588 l'examen de suficiència per poder exercir a la ciutat segons privilegi que tenien els jurats des del temps de Carles I. Posteriorment el trobarem president tribunals d'exàmens de la seva professió des de l'estiu de 1595 fins al 1600.

El nostre cirurgià guixolenc es troba citat a la vila des del 1575 al 1585 o sia, abans de l'examen indicat i posteriorment des del 1600 al 1645, època que ja no es troba nomenat a Girona.

Tot això ens permet suposar que Custurer, un cognom freqüent a Sant Feliu, intentà establir-se a la capital gironina però que cap el 1600, preveient la inseguretats amb el país veí, cregué més oportú retornar al seu poble que no pas quedar-se a la plaça forta, lloc que en cas de contesa militar hauria de rebre l'embranchada primera i forta de les tropes franceses.

Vicens Garrell. Metge que cap el 1571 intervingué per solucionar unes discòrdies entre els benedictins i els Jurats⁽²⁵⁾. Casat amb una Saconomima.

Joan Quirch. Cirurgià documentat entre 1575 i 1585. Podria tractar-se d'un avantpassat de la família galènica dels Quirch que trobarem en el segle XVIII.

Antoni Reig. Cirurgià d'aquest segle.

Segle XVII.

Dr. Batlle. Metge documentat entre el 1600 i el 1615.

Francesc Blanc. Cirurgià.

Joan Blanc. Cirurgià.

Miquel Burch. Cirurgià documentat entre 1600 i 1615.

Narcís Custurer. Cirurgià probablement descendent de l'anterior sanitari glossat entre els del segle anterior.

Antoni Delmàs. Cirurgià.

Antoni Ferrer. Cirurgià.

Bartomeu Lloret. Cirurgià. Tenia una casa a la plaça que es vengué el 1731.

Nicolau Matas. Cirurgià documentat entre el 1635 al 1645.

Jacob Miró. Metge gironí casat amb Teresa Pellisser, cosa que va fer que passés temporades a la nostra població. Un document notarial on firmà com a testimoni, acredita la seva estada fent pensar que devia haver marxat de Girona quan aquesta plaça forta passà pacíficament de mans borbòniques a les dels aliats, gestió feta principalment pel donzell guixolenc Geroni de Campmany. L'entrada de tropa formada per gent de Vic -molt addicta a l'Arxiduc- promogueren desordres dintre de Girona, motivant

(25) GRAHIT, *cit supra*, pàg 175. ESTEVA, *cit supra* pàg 160.

potser, la seva partida el fet d'ésser conegut com a simpatitzant de Felip V, segons consta en la documentació presentada quan va sol·licitar el càrrec de Protometge de Catalunya⁽²⁶⁾.

Anton Pellisser. Doctor en Medicina fill de Sant Feliu de Guíxols on exercí tota la seva vida. Molt probablement és l'estudiant de Medicina becat per la Fundació Bruguera a Montpeller car precisaven ser de Girona o de la diòcesi, per obtenir-la. Llicenciat el 1646⁽²⁷⁾. La meua suposició podria confirmar-la el fet de ser l'únic metge de nom Pellisser que es troba exercint a les comarques gironines d'aquella centúria.

Com indicàvem al principi d'aquest treball, Pellisser era home de certa posició econòmica. Tenia barques dedicades a la pesca de la sardina (una important font d'ingressos de la vila) i amb motiu de sortir les seves xàvegues en vigília de festa, cosa que estava prohibida, el jurat en Cap Joan Bibiloni, els castigà a ell i a un altre company seu a no donar-los ni neu ni poder coure el pa en el forn públic, tornant a més els diners de la conducta.

No crec que tot això afectés massa al nostre metge puix que estava en bones relacions amb el monestir; la carn no la comprava a la carnisseria pública sinó que ho feia a la del convent i, qui diu que no podia fer-ho també amb les altres coses que tenia prohibides?

La bona relació amb els monjos li permeté de tenir sepultura a l'interior del temple, dins la capella de l'Esperança, lloc d'on desaparegué el 1799 en transformar-la en l'actual corredor d'entrada lateral de la parròquia.

Casat en primeres núpcies amb una Custurer ho féu en segones amb la vídua Bosch tal com ja portem explicat.

Ponç Rovira. Metge guixolenc a cavall dels segles XVII-XVIII.

Rafael Saguer. Cirurgià conegut pel rebuig del monestir a la seva pretensió de cobrar 60 doblons per una cura feta a fra Navarra l'any de la pesta de 1653⁽²⁸⁾.

Narcís Saguer. Cirurgià citat entre 1635 a 1645.

Antoni Tauler. Metge que exercí a Sant Feliu iniciant la nissaga mèdica dels Tauler amb Joan, son fill i Pere son nét.

Antoni Vidal. Cirurgià documentat entre 1600 a 1645.

Segle XVIII.

Josep Abrich. Metge de finals de segle que vivia al carrer de Sant Joan segons "boletó" d'allotjament de tropa de la vila. Seria, potser, fill de l'apotecari Fèlix Abrich?

(26) J. DANON BRETÓS. *Aportació a l'estudi social de la Medicina a Catalunya. 1768-1827*. "Fundació Salvador Vives". Barcelona 1975.

(27) LOUIS DULIEU. *Le Collège de Gironne de Montpeller*. "Anales del Instituto de Estudios Gerundenses", volum XIX. 1968-69.

(28) ACG. Llibre inventari... fòli 139r, núm 69.

Josep Aulet. Metge militar que actuà quan la Guerra Gran el 1795 a l'hospital militar provisional de Sant Feliu. Per això en una certificació sobre la qualitat del blat i forment que entrà a la vila, firmada conjuntament amb el Dr. Castellà, indiquen ésser de "los Hospitales Reales del Ejército en esta villa".

Benet Bas Muntaner. Cirurgià major del regiment de cavalleria de Barcelona, segons detalla en una declaració notarial del 1737 a favor de son pare, antic mariner de la ruta de Gibraltar, que en aquell moment estava impedit per tractar-se d'un fort gotós.

Ramon Barraquer. Metge de qui només sabem que vivia al carrer de Sant Domènec a finals de segle.

Honorat Bertran. Cirurgià nascut a Cannes, diòcesi de Grasse (França), fill d'un notari reial d'aquella població. Es casà amb una noia del mariner Bernat Vidal el 1724. Amb son sogre testimonien el 1733, sobre l'arribada a Espanya de l'emigrant guixolenc Joan Buscarons, mercader resident a "La Puebla de los Angeles, reino de México en Indias" a qui ajudaren a vendre perles, robins i or que portava. Quan tornà a Amèrica, l'acompanyaren dos fills de Vidal carregats amb mitges de seda i altres mercaderies per a negociar a Ultramar. Podem considerar aquest Buscarons com a un dels primers emigrants guixolencs a Amèrica⁽²⁹⁾.

Francisco Berlier. Cirurgià Major de la nau "El caballo blanco" ancorat en el nostre port el 1719.

Joan Bruguera. Cirurgià que el 1748 formà part de la Junta de Sanitat local. Recordem que al 1890 hi ha documentat un tal Miquel Bruguera com a sagnador.

Anton Buhigas. Metge encarregat de l'Hospital junt amb el Dr Benet Quirch amb qui alternaven, cobrant 15 lliures cada u. L'any 1734 el llavors metge jove Dr. Pere Tauler es recolzà en la seva autoritat a l'inici del seu treball mèdic a la vila. Fou regidor, actuant de suplent del batlle en certs casos d'investigació pels denominats "cabos de aduanas" en busca de teixits que no haguessin pagat el dret de "bolla".

Nissaga Buscarons.

El cognom Buscarons el trobem a Sant Feliu en els segles XVII i XVIII en dues branques, una d'artesana i de negociants i una altra de sanitaris. Dels primers ja en tenim un exemple -en l'apartat del cirurgià Honorat Bertran- amb l'arribada de Mèxic de Joan Buscarons, mercader, com a un dels pioners de l'emigració guixolencs. Un altre Buscarons, Francisco, féu testament el 1706, amb el metge gironí Jacob Miró com a testimoni. "en

(29) AHPG. Notaria 1733, 31 d'agost.

la casa de Magdalena Surís situada a la plaça i darrere la muralla i presó que son a la riera de les Comes, ordenant vendre mitja barca que patroneja Cristòfol Llopis de Sitges, un llaut gros de tràfec que es troba sobre pals a la platja, el valor de la qual junt amb mobles, or i plata del testador faran unes 60 dobles de bon or per deixar-les a son fill Benet".

Referent als Buscarons de la branca sanitària tenim els següents: Gabriel Buscarons. Cirurgià nascut a finals del segle anterior. Casat amb Anna Barraquer foren els pares del professional consecutiu.

Joan Buscarons Barraquer. Cirurgià que a principis de segle el trobem moltes vegades com a testimoni en l'expedició de documents de la notaria local, costum molt arrelada i indicadora de la confiança de la gent guixolenc a la seva classe mèdica.

Del seu pas per la notaria tenim la venda en el 1707 d'una peça "prop les hortes de la creu de Tueda, per la creu de pedra que hi ha", cita documental que retrata com era part del nostre poble en aquell segle. Igualment per un testament d'un mariner malalt hostatjat a casa seva, coneixem el costum d'acceptar-los i tenir-ne cura en família.

També a ell ens hem referit al principi d'aquest treball per haver tingut a casa seva el jove cirurgià Ignasi Mas de Castelló d'Empúries, per aprendre l'ofici i fer pràctiques al seu costat.

Quan va morir el cirurgià Benet Hosta el 1730, va entrar com a tècnic a l'hospitat cobrant 5 lliures i 10 sous anuals.

Joan Batista Buscarons Ferran(a) El menor. Cirurgià fill de l'anterior. Exercí també a l'hospital a la mort del seu titular Francisco Pujadas el 1746.

Manuel Buscarons. Jove cirurgià documentat entre 1718 i 1723; passà a residir a Barcelona.

Benet Buscarons. Cirurgià documentat entre 1734-1750.

Joan Bautista Buscarons i Martí. Metge fill de Joan B^a Buscarons Ferran. Batxiller en Medicina per Osca el 1774 i revalidat el 1776⁽³⁰⁾.

Geroni Bussot. Jove cirurgià el 1736.

Feliu Cabañas. Cirurgià entre 1781-1784.

Joan Camós. Nascut a Begur però que exercí a Sant Feliu el 1717.

Salvi Castellà. Metge nascut a Girona, estudià Medicina a Montpel·lier⁽³¹⁾ i exercí a Sant Feliu de Guíxols amb residència al carrer de Sant Domènec segons dades d'allotjament de tropa. Metge de l'hospital militar local quan la campanya del Rosselló del 1797, persistint-hi fins a l'entrada dels francesos a la vila, el 1809.

(30) DANON, *cit supra*, pàg 34.

(31) "Revista de Gerona". 1882, pàg 180.

Consta que cedí les 15 lliures de la seva conducta de l'hospital a benefici d'aquest centre.

Domingo Castellà. Metge. Autoritat municipal del 1811 al 1814. Probablement familiar de l'anterior.

Joan Carreró. Jove cirurgià que vivia a la zona nominada El Drassenal. Posteriorment passà a L'Armentera i Figueres, mentre el seu germà Josep anà a exercir a Sant Pere Pescador.

Joan Compañó. Cirurgià que degué morir cap el 1719 ja que trobem la seva vídua, casada amb un altre cirurgià de nom Rafael Vert.

Tomàs Compañó. Cirurgià fill de l'anterior: el 1727 passà a viure a Barcelona.

Feliu Compañó Serra, fill de Tomàs. Cirurgià documentat des del 1780 al 1802 com a cirurgià de l'hospital i de la Junta de Sanitat local. D'aquest organisme en coneixem algunes dades com la presència en quarentena de diferents mariners i patrons guixolencs sospitosos de contagi per haver estat capturats per naus angleses. La de Geroni Barceló que procedia de Belcaire de França, a tres llegües del cap de Creus fou presa per una balandra anglesa de 14 canons. Després d'ésser espoliat de tot, Barceló, fou abandonat a la seva embarcació. Als deu dies del fet, amb gra al front i febre morí, havent estat visitat per Compañó i Castellà⁽³²⁾.

Francisco Darder Barric. Cirurgià fill de família guixolenca. Exercí a l'hospital de la Santa Creu de Barcelona on fundà la congregació femenina de "Les Darderes". Morí el 1731⁽³³⁾.

Ramón Español. Metge de l'exèrcit; actuà a la nostra vila a l'hospital militar durant la Guerra del Rosselló⁽³⁴⁾.

Tomàs Falp. Metge casat amb la filla del secretari de l'ajuntament Salvador Rovira. Regidor el 1765. D'aquesta època hi ha cinc metges a Catalunya amb aquest cognom que no coneixem si estan relacionats per parentesc. El més sobresortint és Antoni que el 1813 estigué a Polònia investigant l'epidèmia colèrica que hi havia.

Jacob Garí. Cirurgià el 1733.

Didac Hosta. Cirugià. Cònsol de Mar el 1701. Jurat el 1703.

Benet Hosta. Cirugià fill de l'anterior. Titular de l'hospital. Diversos càrrecs del comú. Morí el 1730.

Emmanuel Hosta. Metge el 1704. Passà a exercir a Llagostera.

Josep Llagostera Barrull. Cirugià que treballà al principi a Sant Feliu per passar posteriorment a Barcelona l'any 1745.

(32) AHMSF. Lligalls de Sanitat, cubeta 86, lligall 2.

(33) E.Z. "Àncora" núm. 2260. 1991.

(34) DANON. *cit supra*, pàg 52.

Francisco Llaonsí. Citat com a jove cirurgià el 1711.

Simó Lligoña. Nascut a Arbúcies però que exercí a la nostra població. Llicenciat en Medicina el 1775 a la Universitat d'Oscà. Metge de l'hospital el 1787, cobrà un plus per haver atès als mariners malalts de l'urca "Santa Florentina". Metge morber. Paborde major de Sant Joan. Regidor el 1784. Autor de la monografia mèdica "Discurso sobre el abuso de dar quina en las calenturas". Any 1798⁽³⁵⁾.

Bartomeu Lloret Dalmau. Cirurgià amb domicili a la plaça.

Cristòfol Lluell. Cirurgià vers el 1719.

Francisco Marsal (pare). Cirurgià que morí cap el 1734.

Francisco Marsal (fill) Cirurgià. Artista pintor autor d'ex-vots. Col.laborà el 1751 amb Colubran en el daurat de l'altar major de la parròquia, treball pel qual cobrà 1 lliura, 17 sous i 1 diner. Féu testament el 1781⁽³⁶⁾.

Generi Mas. Cirurgià documentat el 1756.

Ignasi Mas. Cirurgià que estudià amb Joan Buscarons tal com ja tenim indicat. Fill de Castelló d'Empúries. Regidor guixolenc el 1734. Firmà com a testimoni en la presa de possessió del nou abat I. de Couvarem el 1729.

Geroni Mateu. Metge que morí el 1711.

Pere Mauri. Cirurgià el 1737.

Gabriel Parera. Cirurgià de la "Marina". De la Junta de Sanitat el 1784. Segons llibres dels administradors de l'hospital local, pagava 54 lliures, 17 sous per l'arrendament de dues cases propietat de l'esmentat organisme el 1776.

Salvador Passapera. Cirurgià fill de Lloret que vingué a Sant Feliu per casar-se amb una filla del negociant Gabriel Buscarons el 1726.

Bonaventura Patxot. Metge (1748-1814).

Cosme Patxot. Metge de finals del segle XVIII; domiciliat al carrer de Sant Antoni.

Pere Pla Calders. Metge de finals del mateix segle i amb domicili al carrer de Sant Domènec.

Pere Puig. Citat el 1727 com a jove cirurgià.

Francisco Pujadas. L'any 1707 surt el seu nom com a testimoni i amb la indicació de jove cirurgià. En el 1718 hi ha capítols matrimonials amb Margarida Fradera de Girona, on s'especifica que la dita donzella aportarà a més de dues caixes amb roba, la quantitat de 400 lliures que pagarà en diversos ajornaments, el noble Sr. D. Gregorio de Matas i Pujol del Consell

(35) JOSÉ PASCUAL Y PRATS. *Notas de bibliografía médica...* Imprenta Paciano Torres. Gerona 1896.

(36) AHMSF. Obras Públicas, 17, núms 2-4.

de Sa Magestat, per haver estat criada de la seva Senyora. Veurem com l'any 1719 rep les primeres 90 lliures i l'any següent, altres 100 lliures més.

Cirurgià de l'hospital fins a la seva defunció el 1746. La seva plaça fou coberta per Joan Buscarons.

Benet Pujadas. Jove cirurgià fill de l'anterior, anotat el 1732.

Joan Pujol Blanch. Cirurgià nascut a Sant Feliu però que passà a residir a Barcelona. Sabem que abans de partir va vendre quatre vessanes de terra a Torra Valentina i va llogar una casa del carrer de Campmany al Dr. Geroni Mateu per 14 lliures anuals.

Sebastià Pujol. Jove cirurgià que el 1746 firma com a testimoni en un document de la família Quirch.

Nissaga Quirch.

Benet Quirch. Metge nascut a Sant Feliu aproximadament el 1680, fill del notari apostòlic D. Anton. No sabem si són de la família els que hi ha anotats amb aquest cognom en centúries anteriors.

El 1706 ja el trobem exercint a la vila i actuant com a testimoni en documents notariais. Casat amb Teresa Bacó, tenen un fill, de nom igualment Benet, que també exercí la Medicina a la nostra població.

Un germà seu, Manuel, de qui parlarem més endavant, fou cirurgià; un altre, Narcís, fou rector a Romanyà. Aquest, en el seu testament va deixar entre altres mandats, béns perquè cada diumenge es fes caritat a la porta de la casa Quirch, costum que de petits encara havíem conseguit en diverses cases benestants guixolenques. Finalment, una germana casada amb un Aiguaviva segons es desprèn d'un document notarial de possessió "de la casa gran dels Aiguaviva en el carrer de les Voltes".

Benet Quirch fou metge de l'hospital de pobres i quan va morir (1746) ocupà la seva plaça el Dr. Pere Tauler. En la redacció del seu patrimoni crida l'atenció una vinya citada amb la grafia d'"As Calasans".

La tomba dels Quirch a l'església era a la capella de Sant Francesc, situada sota l'escala que del cor baixava a l'interior del temple lloc on hi havia també la dels Aixada.

Benet Quirch Bacó. Fill de l'anterior. Metge. Regidor local. Mort als 46 anys.

Manuel Quirch. Cirurgià, germà tal com tenim indicat, del primer dels Quirch. Procurador dels nobles Masdeu, darrera branca dels Aixada.

Encara al 1746 es troba a Sant Feliu un tal Josep Quirch "litterari cultori", a Ruplà un Josep Quirch estudiant de Medicina a Osca i un altre Narcís Quirch, estudiant de Medicina a Cervera el 1816. No tenim coneixement que hi hagi cap relació familiar amb el primer tractat encara que sí sabem que el de Ruplà era fill de Sant Feliu de Guíxols.

Joan Quintana. Jove cirurgià documentat entre 1726 a 1740. Té un certificat mèdic per lesió al cap a una dona, per pedrada. (1740).

Narcís Quintana. Cirurgià a l'hospital el 1794.

Geroni Ramonell. Cirurgià guixolenc que amb motiu del repartiment de la seva herència sabem que morí a Girona el 1740.

Francisco Ramonell. Cirurgià guixolenc que el 1746 passà a viure a Olot.

Jacob Recort o Ricart. Cirurgià nascut a Sant Feliu de Codines però que vingué a exercir a la nostra població. El 1727 va fer testament a la cambra del mariner Geroni Baster de Tueda. És en aquest document on s'especifiquen l'instrumental i els llibres que un cirurgià tenia, com ja tenim resumit en tractar dels cirurgians locals.

Joan Roffí. Cirurgià guixolenc que en traslladar-se a Sitges el 1733, va vendre una peça de terra a Sant Pol.

Bonaventura Ronsart. Cirurgià el 1780.

Joan Saguer. Metge llicenciat a la Universitat de Iracho el 1700. Regidor degà el 1785.

Pere Sadurní. Jove cirurgià el 1738.

Abundi Salamó Dalmau. Cirurgià el 1746.

Narcís Salamó. Metge de finals de segle que vivia al Portalet.

Pau Solivera. Metge que ja trobem documentat en el nostre poble l'any 1706. Firma el 1716 com a testimoni en la nova possessió de la notaria local per part de l'anterior notari G. Axandri, situada -especifica el document- "davant la porta del Monestir a la plaça dels Oms". Regidor el 1718. Propietari de terrenys en el camí del Mall. En el 1722, capítols matrimonials per a una seva filla, Isabel, amb D. Nicolàs de Unzueta, guarda del magatzem reial i fill de "la villa de Durango, señoria de Biscaya", com a exemple de nous càrrecs creats per la corona en finalitzar la guerra de Successió.

Joan Tauler. Metge fill del galè guixolenc, D. Anton. Sembla que estudià als Estudis Generals de Girona en la seva Escola de Medicina, car el 1686 hi ha anotat un estudiant guixolenc d'aquest cognom a l'Acadèmia de Sant Tomàs d'Aquino d'aquell Centre Universitari⁽³⁷⁾. Amb el seu nom i ja de professió metge, el trobem inscrit en documents notariais des del 1702. En altres de 1711 és citat com a Ciutadà Honrat de Barcelona. Del mateix any surt amb motiu d'un intent de concòrdia entre el Rd. Llorens Mercader i els nobles Francisco Anglasell i la seva muller Maria Teresa Masdeu, presumpta heretera del Magnífic Rafael Masdeu i Aixada, Ciutadà Honrat de Girona i "menors de dies". Com que no acabaren de

(37) JOAN B^a TORRÒELLA. *El Estudi General de Girona*. Asociación Literaria de Gerona. 1900, pàg. 129.

posar-se d'acord, se sol·licità la intervenció de l'il·lustre abat de Ripoll. Fèlix de Vilaplana, germà d'Emmanuel casat amb Maria Joana de Gros i de Masdeu, també presumpta heretera. D'entre els nombrosos capítols de la concòrdia volem destacar la declaració del Dr. Tauler com a procurador dels citats Vilaplana.

Casat en primeres núpcies amb Anna Pi, varen tenir un fill, Pere, que també fou metge com més endavant ja tractarem. Vidu, es casà amb Estàsia Gelabert vídua Romaguera, que aportà els masos Romaguera de Sant Sadurní i l'Estanyol de Cruïlles.

Quan va morir deixà a son fill, separats els béns de Dª Estàsia, la casa de la plaça on vivien, una finca de set vessanes a Sant Pol, una de quatre a Vilartagues, un hort de mitja vessana en el camí de Girona i cinc vessanes en el puig Marí, part camp, part vinya. Hem tingut interès a aportar aquestes dades com a exemple de la col·locació dels estalvis d'una família discretament acomodada i no relacionada amb els assumptes de mar.

Pere Tauler Pi. Fill com ja tenim indicat, del metge Joan Tauler. Nascut a Sant Feliu de Guíxols el 1701. Referent als seus estudis tenim anotat que l'any 1720, quan la mort del seu progenitor, declarà en el document notarial corresponent, ésser Professor en Filosofia. No coneixem on estudià Medicina (l'Escola de Cervera fou inaugurada el 1717) però el fet que hagués estat reclamat algunes vegades per la notaria local com a traductor de francès, ens fa pensar que potser ho feu a l'Escola de Medicina de Montpeller, en una època en què precisament s'inicià una etapa d'intensa aportació d'estudiants de les terres gironines, a aquella cèlebre Universitat.

En els primers anys d'exercici de metge a la vila guixolenca col·laborà amb el Dr. Buhigas, mentre que al final de la seva vida ho feu amb el jove Dr. Patxot. Fou metge de l'hospital el 1746 per la mort del titular Dr. Quirch. Havent mort vidu i sense fills, deixà part de la seva fortuna a aquell Centre benèfic i la resta a la seva fidel serventa.

L'herència cedida al nostre hospital consistia en les nombroses visites mèdiques per cobrar, anotades en l'anomenat llibre de comptes puix era costum d'aquella època no percebre els honoraris en el moment d'acabar l'assistència al malalt, sinó que anotats en aquesta llibreta que portava tot sanitari, quedava a criteri de la família el liquidar el seu deute quan pogués, motivant a vegades que aquesta obligació persistís durant molts d'anys. La quantitat endeutada al Dr. Tauler sembla que passava de les 3.000 lliures, suma bastant respectable. La Junta administrativa del nostre Centre, intimà els deutors a liquidar-la oferint per això una rebaixa de prop del 50%. Va obtenir així una certa suma de diners que invertí en una important reforma de la casa.

La lectura d'aquest llibre de comptes ens ofereix un abundant i curiós

mostrari de noms, cognoms i motius, oficis, honoraris i noms populars de les malalties del moment⁽³⁸⁾.

Per acabar de conèixer el nostre biografiat, indicarem que fou regidor i president de la confraria del Roser de l'església parroquial on fou sebollit davant l'altar de Santa Gertrudis.

Rafael Vert. Cirurgià que segons el seu company Joan Buscarons era de caràcter violent puix que havia hagut de suturar el cap de la seva muller (vídua de Joan Companyó) per maltractes. Acabà marxant del poble i anà a exercir a Adri.

Esteve Vidal. Cirurgià segons certificat de cures a una dona ferida (1740).

Segle XIX.

Pere Cabra. Metge el 1823. Vivia al carrer de Sant Antoni segons les conegudes notes d'allotjament de tropa.

Francisco Castellà. Cirurgià documentat el 1852.

Joan Dalmau Llaurador. Metge mort a Sant Feliu el 1877.

Esteve Garau. Cirurgià el 1802. Amb el mateix cognom hi ha un sagnador el 1843.

Manuel Lligoña. Metge llicenciat a la Universitat de Cervera el 1816. Domicili, carrer dels Especiers cantonada plaça. Regidor del 1811 al 1814. Membre de la Junta administrativa de l'hospital⁽³⁹⁾. Mort el 1845.

Domingo Patxot. Metge. Autoritat municipal del 1811 al 1814.

Pius Rahola Puignau. Metge a Sant Feliu del que només en sabem la data de la seva defunció (1888).

A continuació venen els següents noms que no detallem per haver ja estat estudiats per nosaltres en un treball anterior⁽⁴⁰⁾.

Joan Ricard. Sebastià Fabre i Quintana. Antoni Romaguera. Eliseu Forest Cardona. Vicens Rabell Ribas. Leopold Oliu Pagès. Miquel Roura Masmitjà. Eusebi Gibert Pastor. Joaquim Falgueras Dalmau. Vicens de P. Corominas Muxach. Joan Mas Ministrall. Francesc Castellà Comas. Climent Martorell. Josep Vidal Mestre. Josep Pla Basart. Manuel Matas Rodés. Celestí Roig Prats. Narcís Hereu Matas. Tomàs Vila i Francesc Tarradas que voldríem afegir que son pare Jaume Tarradas, fill d'Anglès, acabà al final de la seva vida exercint en la nostra població. Lluità en la primera guerra carlina, arribant al grau de comandant.

Creiem que no podem cloure aquesta relació de sanitaris nostres sense

(38) Vegi's nota 9.

(39) AHMSF. Lligall 838.

(40) BENET JULIÀ FIGUERES. *Notes sobre Sant Feliu de Guixols (1850-1900)* "Estudis del Baix Empordà", volum XI. MCMXCII.

fer una petita indicació d'un seu modest ajudant; ens referim a l'hospitaler local. Com exemple aportem el nom de Joan Seguí, que fou nomenat per aquest càrrec el 12 d'abril de 1734, segons uns pactes que resumits diuen: "ordre i netedat de la casa i roba de l'hospital; enterrar els morts cobrant 10 sous si és sense caixa i 5 sous per als albats; transportar malalts i bordegassos fins a Llagostera; passar a demanar almoïna per la vila i donar la capta al regidor; tocar les completes totes les nits pels carrers, recomençant l'oració per a les ànimes; usar per al seu profit totes les terres del dit hospital; cobrar 2 lliures a l'any d'un antic llegat; donar les medecines ordenades a les hores prescrites; tenir francs, ell i la seva família metge, cirurgià i medecines".